

bemærkede om den romerske Trajan-søjles utroligt detaljerede relief-fer, som ingen kan læse i deres helhed, var de først og fremmest be- stemt for evigheden. Det brede publikum var ude af stand til at tolke et specifikt budskab frem. Den uhåndterlige monumentalitet var selve pointen, den hvilede i sig selv og var et udtryk for monarkens overvæl- dende majestæt: »Le galimatias a toujours été le privilège et le signe des dieux, des oracles et des 'patrons'« (Veyne, *Le pain e le cirque*, Paris 1976, p. 632). Den slags mere indgående overvejelser, altså om publikum og kommunikationens karakter, er der ikke mange af i denne bog, som i stedet holder sig til en utilstrækkelig propaganda- og markedsmodel.

Peter Fibiger Bang

CHARLOTTE APPEL & MORTEN FINK-JENSEN: Når det regner på præsten. En kulturhistorie om sognepræster og sognefolk 1550-1750. Højbjerg 2009, Forlaget Hovedland. 380 s. 348 kr.

Traditionelt er kirkehistorie i Danmark blevet skrevet som historie fra oven i et Frue Plads-perspektiv, hvor vægten har ligget på fremtrædende teologer og deres tænkning samt statens kirkepolitiske foranstaltninger, ikke mindst kirkelovgivning. Og den er altovervejende blevet skrevet af kirkehistorikere med teologisk baggrund. Faghistorikere har til gengæld haft tendens til at undlade at beskæftige sig med kirkelige forhold, selv om ikke alle dog har gået så vidt som Erik Arup, hos hvem efterreformatoriske sognepræster kun optrådte som kirkebogsførende embedsmænd eller indoktrinerende sognelærere (s. 353f). De histo- rikere, der trods alt har beskæftiget sig med kirkelige anliggender, har typisk gjort det ud fra en socialhistorisk vinkel med fokus på landets præster, eller rettere, på *præsten*, undertiden med forsøg på at inddrage dennes forhold til sin menighed, men uden koblinger til tidens teolo- giske rørelser eller kirkehistorien generelt. Endvidere har formålet med de socialhistoriske studier af præstestanden som regel været at finde frem til det typiske, det repræsentative for, hvordan præsten var, og hvilke sociale, økonomiske og tjenstlige forhold han generelt havde, og dermed mere eller mindre at affærdige alle markante og exception- nelle præster og retssager, hvor præster var involveret, som atypiske og urepræsentative.

I sammenligning hermed går de to faghistorikere Charlotte Appel og Morten Fink-Jensen nye kirkehistoriske veje: Frem for at fokusere på det typiske, det repræsentative, det gennemsnitlige ved præsten eller

præstestanden i almindelighed, har de valgt at gå således til værks: »Ved at foretage otte »mikrohistoriske« studier af udvalgte sognepræster og deres praktiske virke er det vores ønske at skabe en anderledes, mere dybtgående og levende beskrivelse af, hvad en præstegerning kunne indebære i de første århundreder efter reformationen«, som forfatterne skriver s. 20f. Tilgangen er altså mikrohistorisk, uden at der dog bliver reflekteret nøjere over dette begreb.

Blandt de otte udvalgte præster er kun to, der måske allerede turde være lidt kendt i kirke- og kulturhistorikerkredse, nemlig Naskovpræsten Anders Petersen Perlestikker, der er forfatter til Danmarks ældst bevarede kirkebog 1620'erne, altså fra før kirkebogsføring blev obligatorisk, og Ole Bjørn i Thisted, hvis nidkærhed med hensyn til trolddomsprocesser i 1690'ernes Thisted kom til at indvarsle afslutningen på styrets officielle sanktionering af trolddomsforfølgelser. De andre præster, der er med i undersøgelsen, er sognepræster spredt over det ganske land og nogenlunde jævnt gennem de to århundreder, som har gjort sig bemærket som forfattere og oversættere, ved at være involveret i spektakulære retssager eller ved at have skrevet erindringer. Så vist var de altså ikke typiske, ikke som præster var flest. Men netop gennem fortællingerne om disse otte præster og deres genvordigheder får man et indtryk af, hvad det kunne indebære at være præst i perioden fra Reformationens nærmeste eftertid og frem til pietismen, og hvor forskelligt præsterne kunne udfylde deres præsterolle alt efter tid, sted, omstændigheder og temperament. Om hvordan man opnåede et præstekald, om forholdet til menigheden, der både kunne være præget af konflikter og af usvigelig loyalitet imod præsten, om forholdene inden for det kirkelige hierarki i forhold til præstekolleger, til underordnede (degne, lærere, kapellaner) og overordnede (provster og bispes) samt til de civile myndigheder. Endvidere får man indtryk af præsternes udførelse af deres tjenstlige pligter (også administrative hverv for myndighederne af ikke-kirkelig art), af forholdene til andre samfundsgrupper, ikke mindst adelen, der ofte havde kaldsret til sognekirkerne. Også de nye teologiske tanker, og hvorledes disse blev søgt ført ud i livet ude lokalt, får man præsenteret eksempler på. Så selv om forfatterne netop ikke vil søge at finde frem til det typiske og repræsentative, kommer man ved den valgte mikrohistoriske metode rigtig godt rundt om periodens sognepræster og får et godt indtryk ikke bare af dem, deres praktiske virke og deres menigheder, men også samfundet

generelt. Selvfølgelig kunne yderligere facetter være blevet føjet til billedet, hvis fortællinger om endnu flere præster var blevet inddraget, men vi er bestemt ikke snydt med det, vi her har fået.

Med den valgte fremgangsmåde er der dybest set tale om en ny måde at skrive kirkehistorie på, hvorved nedefra-perspektivet kommer langt mere til sin ret, end vi hidtil har set, men vel at mærke uden at oppefra-perspektivet, herunder ikke mindst de teologiske retninger, bliver tabt af syne. De otte præstefortællinger står ikke helt isoleret i forhold til hinanden, for både undervejs og i bogens afslutning bliver der draget sammenligninger og perspektiveringer mellem dem.

I et kilde- og litteraturafsnit bagest i bogen er der henvisninger til relevante værker og materiale til hver af de otte fortællinger. Bogen rummer rigtig mange illustrationer, de fleste gengivet i farver og det på ypperlig og knivskarp vis. Den er skrevet i et sprog, der gør den læselig for både læg og lærd. Brugen af udtrykket »almindelige mennesker« (hvem er i grunden det?) skurrer dog lidt, således s. 23, hvor der tales om »de folk, der udgav forklaringer over Bibelens tekster, så almindelige mennesker bedre kunne forstå det kristne budskab«. Ordet »patrone« (om en kvindelig patron, d.v.s. beskytter eller understøtter), som man ser s. 35, har jeg aldrig set før, mon ikke »patronesse« er det, der menes, medmindre selvfølgelig ordet »patrone« vitterligt forekommer i det originale materiale, fortællingen bygger på. På s. 276 bliver forordningen om orden på helligdage fra 1735 karakteriseret som pietistisk inspireret. Det er jeg ikke helt sikker på, at den var. Den nævnte forordning påbød bl.a. obligatorisk kirkegang med bødestraf eller gabestok, voksende for hver overtrædelse. For pietisterne, der af færdigede vanekristendom, men lagde vægt på personlig omvendelse, grebthed og engagement, ville det at tvinge folk i kirke, selv om de ikke havde åbnet deres hjerter for Kristus, vel være direkte kontra-produktivt.

Disse kritiske bemærkninger er – som man kan se – blot småtteri-er. Forfatterne anviser og demonstrerer i bogen nye veje til at skrive (kirke)historie, og forhåbentlig vil denne fremgangsmåde inspirere såvel kirkehistorikere med teologisk baggrund som faghistorikere i al almindelighed.

Michael Bregnsbo